

REAKCJE CHEMICZNE

1. syntezy
2. analizy
3. wymiany
4. substytucji
5. addycji
6. eliminacji
7. polimeryzacji

1

reakcja chemiczna

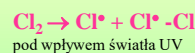
to każdy proces w wyniku którego następuje zrywanie i/lub powstawanie nowych wiązań chemicznych

reakcje proste i złożone

reakcja prosta,

to prosty akt zerwania lub powstania jednego wiązania chemicznego

reakcje złożone,

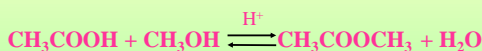
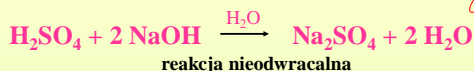
w których dochodzi jednocześnie do rozpadu jednych wiązań i powstania drugih

każdą reakcję złożoną można "rozłożyć" na wymyślony ciąg reakcji prostych,

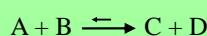
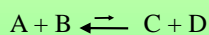
2

1

2

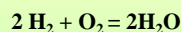
reakcja równowagowa

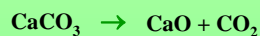
3

syntezy

z dwu lub więcej substancji prostszych powstaje jedna substancja złożona o odmiennych właściwościach chemicznych i fizycznych

Substraty A + B	Kierunek reakcji	Produkty AB
$\text{CaO} + \text{CO}_2$	$\rightarrow$	CaCO_3
$\text{N}_2\text{O}_5 + \text{H}_2\text{O}$	$\rightarrow$	2HNO_3

4

3

4

analizy

z jednej substancji złożonej powstają dwie lub kilka substancji prostszych, różniących się od substratu właściwościami fizycznymi i chemicznymi

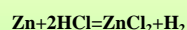

Substraty AB	Kierunek reakcji	Produkty A + B
MgCO_3	$\rightarrow$	$\text{MgO} + \text{CO}_2$
$2\text{Ca}(\text{NO}_3)_2$	$\rightarrow$	$2\text{CaO} + 4\text{NO}_2 + \text{O}_2$

5

wymiany

wymiana pojedyncza (reakcja wypierania) - z jednego związku chemicznego i jednego pierwiastka powstaje inny związek chemiczny i inny, mniej aktywny pierwiastek

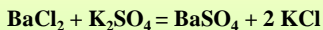
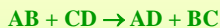
Substraty A + BC	Kierunek reakcji	Produkty AC + B
$\text{Fe} + 2\text{HCl}$	$\rightarrow$	$\text{FeCl}_2 + \text{H}_2$
$2\text{K} + \text{H}_2\text{O}$	$\rightarrow$	$2\text{KOH} + 1/2 \text{H}_2$

6

5

6

wymiana podwójna - biorą udział dwa związki chemiczne i jako produkty powstają nowe dwa związki

Substraty AB + CD	Kierunek reakcji	Produkty AD + BC
$CaSO_4 + Na_2CO_3$	$\rightarrow$	$CaCO_3 + Na_2SO_4$
$H_2SO_4 + Ca(OH)_2$	$\rightarrow$	$CaSO_4 + 2H_2O$

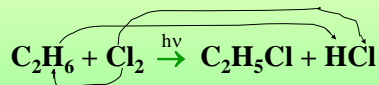

7

substytucji

reakcje substytucji - czyli inaczej reakcje **podstawienia** w cząsteczce następuje wymiana jakiegoś atomu lub ich grupy

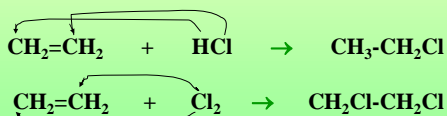
8

addycji

reakcje addycji - czyli inaczej reakcje **dodawania** reagująca cząsteczka ulega powiększeniu o jakiś atom lub grupę atomów.

reakcja przyłączenia - (przyłączenie, addycja), reakcja syntezy polegająca na łączeniu się dwóch cząsteczek organicznych w jedną, zachodząca ze zmniejszeniem krotności wiązania wielokrotnego

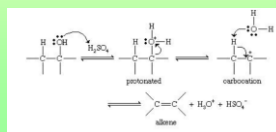
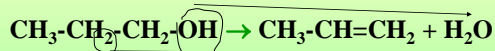

9

eliminacji

reakcje eliminacji - czyli inaczej reakcje **oderwania** od cząsteczki odrywa się jakiś atom lub grupa atomów i nic innego się w to miejsce nie przyłącza

http://e-chemia.cha.pl/?page_id=792

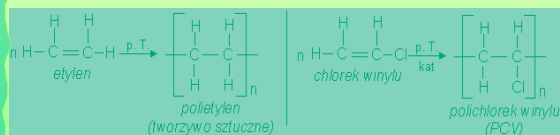
10

polimeryzacji

polimeryzacja polega na łączeniu się małych cząsteczek w bardzo duże

związki składający się z tych bardzo dużych cząsteczek **polimer** proste związki, z których tworzą się polimery **monomer**

11

KINETYKA I STATYKA REAKCJI CHEMICZNYCH

proces podczas którego powstają nowe substancje, nazywamy **przemianą chemiczną** przebieg przemiany chemicznej jest opisany równaniem chemicznym sam proces nazywany jest **reakcją chemiczną**

aby reakcja chemiczna była możliwa konieczna jest:

- obecność cząstek substratów
- musi dochodzić do zderzeń między cząstkami
- w momencie zderzenia musi zaistnieć korzystne przestrzenne położenie cząstek względem siebie
- w momencie zderzenia energia kinetyczna cząstek musi być wyższa od określonej energii minimalnej

12

7

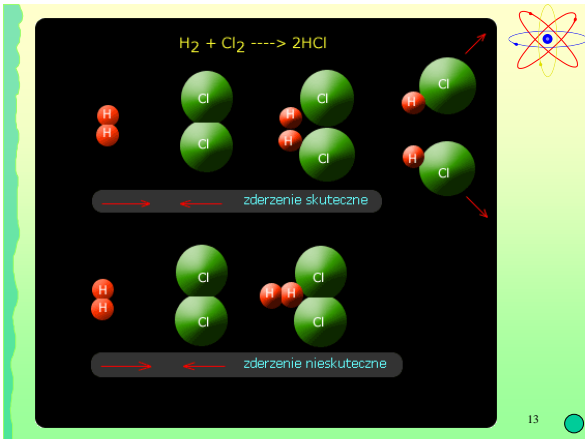
8

9

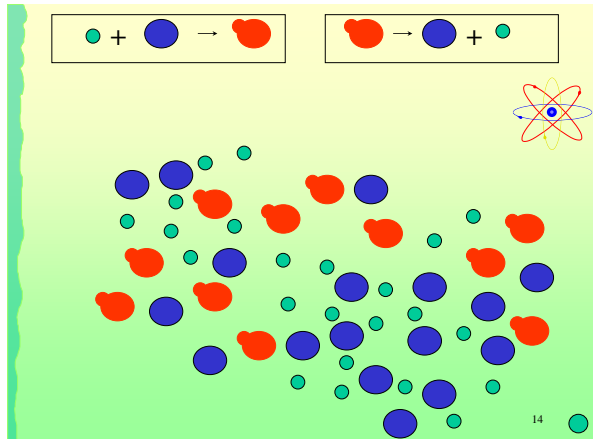
10

11

12

13

14

wplyw temperatury

szybkość reakcji rośnie, ponieważ wzrasta ilość cząstek o energii większej od energii minimalnej koniecznej do zapoczątkowania zderzeń skutecznych między cząstkami i zasza przemiana chemiczna.

energia minimalna - energia aktywacji

energia aktywacji - najmniejsza ilość energii potrzebna do zapoczątkowania reakcji chemicznej

Temperatura T_2 jest większa jak T_1

15

1889 r Svante August Arrhenius sformułował zależność zmian stałej szybkości reakcji k , od zmiany temperatury

1859 – 1927
szwedzki chemik

16

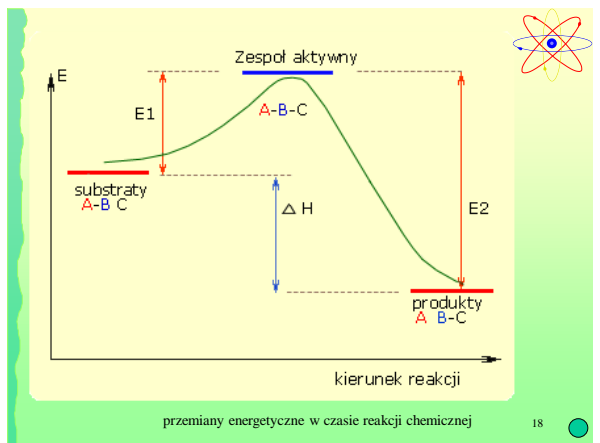
wplyw temperatury na stałą szybkości reakcji opisuje równanie Arrheniusa:

$$k = Ae^{\frac{-E_A}{RT}}$$

k - stała szybkości reakcji
A - współczynnik
 E_A - energia aktywacji;
R - stała gazowa
T - temperatura w kelwinach
e - liczba Eulera, podstawa logarytmu naturalnego

podwyższenie temperatury o 10°C podwaja w przybliżeniu szybkość reakcji

17

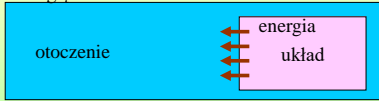

18

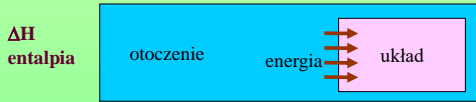
energia produktów - mniejsza od energii substratów reakcja **egzotermiczna** (wydzielanie ciepła) $E_s > E_p$

energia produktów - większa od energii substratów reakcja **endotermiczna** (pochłanianie ciepła) $E_s < E_p$

Reakcja egzotermiczna układ oddaje energię $\Delta H < 0$

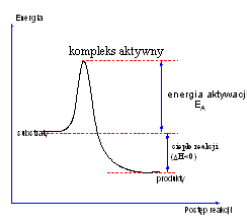
Reakcja endotermiczna układ pobiera ciepło $\Delta H > 0$

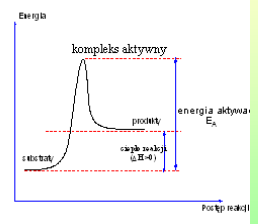
19

Reakcja egzotermiczna

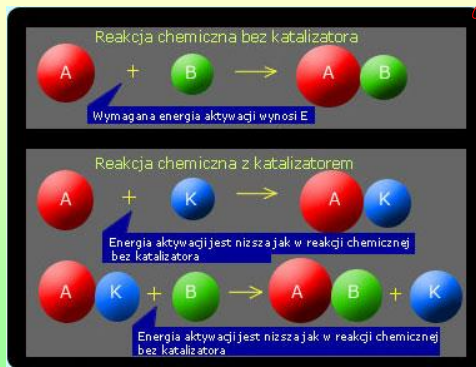

Reakcja endotermiczna

20

reakcja z katalizatorem

21

wpływ katalizatorów

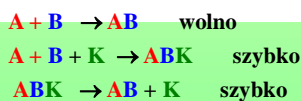
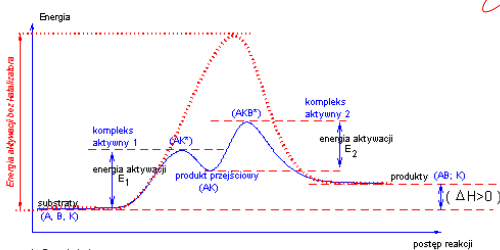
katalizator substancja, która bierze udział w etapach elementarnych reakcji ale nie wchodzi w skład produktów reakcji, a po jej zakończeniu masa jego pozostaje niezmienną zjawisko przyspieszenia reakcji chemicznej przez katalizator nosi nazwę **katalizy**

działanie katalizatorów obniżanie energii aktywacji na skutek zmiany mechanizmu reakcji.

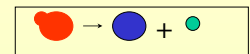
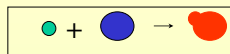
ilość katalizatora użyta w reakcji jest niewielka, a po reakcji można go odzyskać

22

REAKCJA KATALITYCZNA

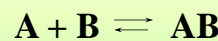

23

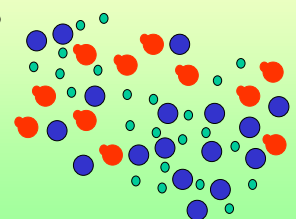

1) $A + B \rightarrow AB$

2) $AB \rightarrow A + B$

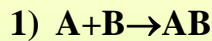

$$v = \pm \frac{dc}{dt}$$

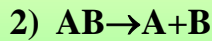

24

$$v_1 = k_1 c_A^n c_B^m$$

$$v_2 = k_2 c_{AB}^p$$

25

25

$\xrightarrow{\hspace{2cm}}$
 $v_1 = k_1 c_A^n c_B^m$
 $A+B \rightarrow AB$

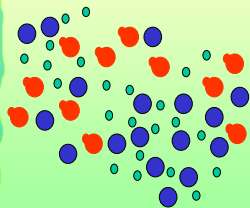
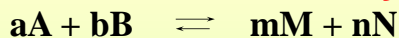
$\xleftarrow{\hspace{2cm}}$
 $v_2 = k_2 c_{AB}^p$
 $A+B \leftarrow AB$

$A + B \rightleftharpoons AB$
 $v_2 = v_1$
 $k_1 c_A^n c_B^m = k_2 c_{AB}^p$

$\frac{c_{AB}^p}{c_A^n c_B^m} = \frac{k_1}{k_2} = K_c$

26

26

$$\frac{c_M^m c_N^n}{c_A^a c_B^b} = K_c$$

27

27

Prawo działania mas

W stanie równowagi chemicznej iloczyn stężeń produktów reakcji podniesionych do odpowiednich potęg, podzielony przez iloczyn stężeń substratów reakcji, także podniesionych do odpowiednich potęg, ma wartość stałą

$\frac{c_M^m c_N^n}{c_A^a c_B^b} = K_c$
 $aA + bB \rightleftharpoons mM + nN$

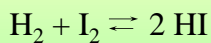
28

28

Przykład

W naczyniu reakcyjnym do syntezy jodowodoru umieszczono 4 mole wodoru i 2 mole jodu. Stała równowagi reakcji syntezy jodowodoru $K_c=50$.
Oblicz skład mieszaniny w stanie równowagi.

$$K_c = \frac{c_{HI}^2}{c_{H_2} c_{I_2}}$$

29

29

$H_2 + I_2 \rightleftharpoons 2 HI$

W wyniku reakcji z jednego mola wodoru i jednego mola jodu powstają 2 mole HI.
x – ilość reagującego H_2 i I_2

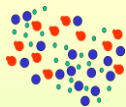
W stanie równowagi w naczyniu reakcyjnym będzie znajdować się 2x moli HI, (4-x) moli wodoru i (2-x) moli jodu

$50 = \frac{(2x)^2}{(4-x)(2-x)}$

$x_1 = 1,87$
 $x_2 = 4,65$

30

30

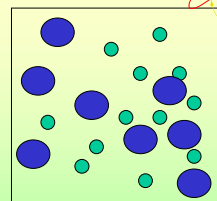
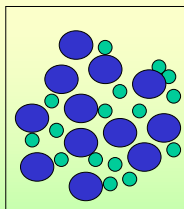
$$\frac{c_M^m c_N^n}{c_A^a c_B^b} = K_c$$

W równaniach kinetycznych oraz w równaniach na stałą równowagi chemicznej ścisły obraz odzwierciedlają zależności, w których zamiast stężeń wstawia się odpowiednie aktywności.

31

31

$$a = f \cdot c$$

f – współczynnik aktywności
(od 0 do 1)

32

32

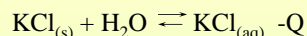
Reakcjom chemicznym towarzyszą często efekty energetyczne lub/i zmiany objętości (ciśnienia) układu.

33

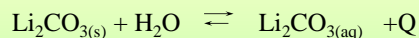
33

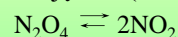
reakcja endotermiczna:

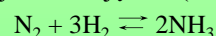
reakcja egzotermiczna:

wzrost objętości (ciśnienia)

zmniejszenie objętości (ciśnienia)

34

34

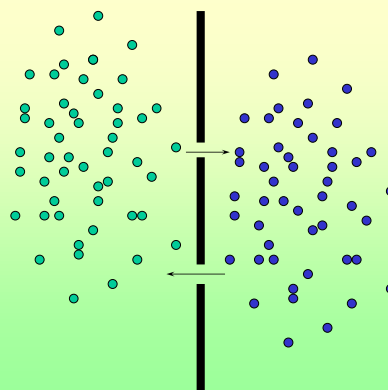
Reguła Le Chateliera-Brauna (przekory)

Jeżeli układ będący w stanie równowagi poddamy działaniu zewnętrznemu, to w układzie tym nastąpią zmiany zmierzające do osłabienia skutków tego działania

35

35

36

36

Reakcja endotermiczna:

$T \uparrow \quad s \uparrow \quad \text{KCl}_{(s)} + \text{H}_2\text{O} \rightleftharpoons \text{KCl}_{(aq)} - Q$
 $\rightarrow$

Reakcja egzotermiczna:

$T \uparrow \quad s \downarrow \quad \text{Li}_2\text{CO}_{3(s)} + \text{H}_2\text{O} \rightleftharpoons \text{Li}_2\text{CO}_{3(aq)} + Q$
 $\leftarrow$

Reakcja z wzrostem objętości (ciśnienia):

$p \uparrow \quad \text{NO}_2 \downarrow \quad \text{N}_2\text{O}_4 \rightleftharpoons 2\text{NO}_2$
 $\leftarrow$

Reakcja ze zmniejszeniem objętości (ciśnienia):

$p \uparrow \quad \text{NH}_3 \uparrow \quad \text{N}_2 + 3\text{H}_2 \rightleftharpoons 2\text{NH}_3$
 $\rightarrow$

37